

SZÁSZ ANDRÁS

PARTIUM ÉS ERDÉLY

EZER ESZTENDEJÉNEK KÖVEKBE ÉPÍTETT TÖRTÉNELME

ELŐSZÓ

Egy napon így szólott anyám:

– Írhatnál rólunk is valami könyvet!

– Nocsak! – néztem szavai után, majd tréfára fogván a dolgot azt kérdeztem boltos módjára: milyen könyv legyen az, vidám-e, vagy szomorúságos?

– Igaz legyen.”

Sütő András gyönyörű könyvének, az *Anyám könnyű álmod ígér* címűnek sorait akár mottóként illeszthetnénk e remek album elé, hiszen írni, fogalmazni az általános iskolában megtanulunk, de igazat írni csak egy hiteles élet tapasztalatából lehet.

A könyvet lapozva ízlelgetem a települések szép neveit: Aranyosgerend, Boroskrakkó, Csíkménaság, Erdőd, Gyimes vára, Sepsikőröspatak, Vöröstorony... Hányan vannak minden oldalról egykori önmagával határos országunkban, akiknek mondanak valamit ezek a nevek? Hányan hallották a Királyhágón keresztül Szent László király lova körmének csattogását? Hányan álltak megilletődve a gyulafehérvári katedrálisban Hunyadi János kőszíjja mellett? Hányan ültek Marosszentimre düledező templomában, ahol a maradék hívek között a tizenkettedik maga az Úr? Talán nem is kevesen, de mégsem elegendő. Szerencsére Arany Jánosnak volt füle a hallásra, Jékely Zoltán beült a szuvas gerendájú templomba helyettünk is, és Szász Andrásnak megnyílt a szeme a látásra, hogy gépének lencséjén át mi is részesei lehessünk a nagy utazásnak térben és időben.

Partium és Erdély ezer esztendejének várfalak, templomok és kastélyok kövébe írt történelme mindannyiunknak szól. Sokszor a régi rovásírás kopott jeleihez hasonlóan az omladozó falak üzennek csak, máskor a romboló idő sem bírta a jól megépített várakkal, a templomok ékes festményeivel. Vajon vesszük-e a fáradságot, hogy a történelem nyitott könyvének

lapjairól olvassunk? Van-e kitartás bennünk, hogy végigjárjuk azt az utat, amelyet annyian megtettek előttünk az elmúlt századokban? Kiirtotta-e belőlünk a kényelem szeretete az összetartozás érzését, a haza, az élet szeretetét? Bízom abban, hogy nem. Hiszen mi más őrzött volna meg bennünket magyarnak itt a Kárpátok karéjában, ha nem az, hogy magyarnak vallottuk magunkat, hordoztuk testvéreink örömeit és bánatát, hűen tudtunk megállni Isten és ember előtt. Van olyan nyelv, amely a barátot hát-társnak mondja, vagyis olyan embernek, aki felé nyugodtan fordíthatjuk a hátunkat, nem támad meg, s ketten egymásnak vetve hátunkat minden támadással szembenézhetünk. Tekintsünk lelkünk mélyére, kérdezzük meg magunktól: megmaradt-e ez a feltétlen bizalom bennünk családunk, faluközösségünk tagjai, lakótelepi lépcsőháztársaink, minden magyar iránt?

Szász András könyve gyógyítója lehet lelki restségünknek, ébresztője lelkiismeretünknek, színvallásra készítetője, he-lyes útra térítője gondolatainknak. A mives kivitel szerető és értő figyelemről, a hazai táj, az ott élő emberek ismeretéről tanúskodik. Minden szava, minden képe ezt üzeni: én is közületek való vagyok, nekem is ez a hazám.

Az albumot irodalomjegyzék zárja. Bízom abban, hogy erre a könyvre is örömmel hivatkoznak majd baráti társaságok, kisebb és nagyobb iskolák tanárai és diákjai, szülőföldünket felfedezni induló bakancsos és hátizsákos utazók.

Sütő András így folytatta gondolatát: „De lenne bár egy könyvecske, ó, nem vigasztalónak, hanem tanúságképpen egyről és másról, ami megesett velünk...” Hála Istennek van, s nem is egy. Szász András könyve is közülük való.

Olajos István
tanár, iskolaigazgató

ADORJÁN VÁRA

Szalárd honfoglalás kori magyar település Nagyváradtól huszonhárom kilométerre északkeletre, a Berettyó folyó bal partján. Nevét a Salardus (Szalárd) személynévből származtatják. (A hagyomány szerint Szalárd magyar vezér volt, aki a X. századi itáliai portyázások idején szerzett maradandó érdemeket.) Szalárdtól alig négy kilométerre északra fekszik Hegyközszentimre. A néhány száz lelket számláló falu nevét államalapító Szent István királyunk fiáról, Szent Imre hercegről kapta, akít egy vadászat során itt sebzett halálra egy feldühödött vadkan. (Szalárd és Hegyközszentimre egykor a mai magyarországi Hajdú-Bihar, illetve a romániai Bihar vármegye helyén elterülő dukátushoz, hercegséghez tartozott.) A két település közt félúton, a Berettyó jobb partján, közvetlenül a folyó árvízi töltésén, szomorú felkiáltójelként áll Adorján vára egykori lakó- vagy öregtornyának egyetlen falmaradványa.

Az egykori gerendafészkekben ma galambok költenek.

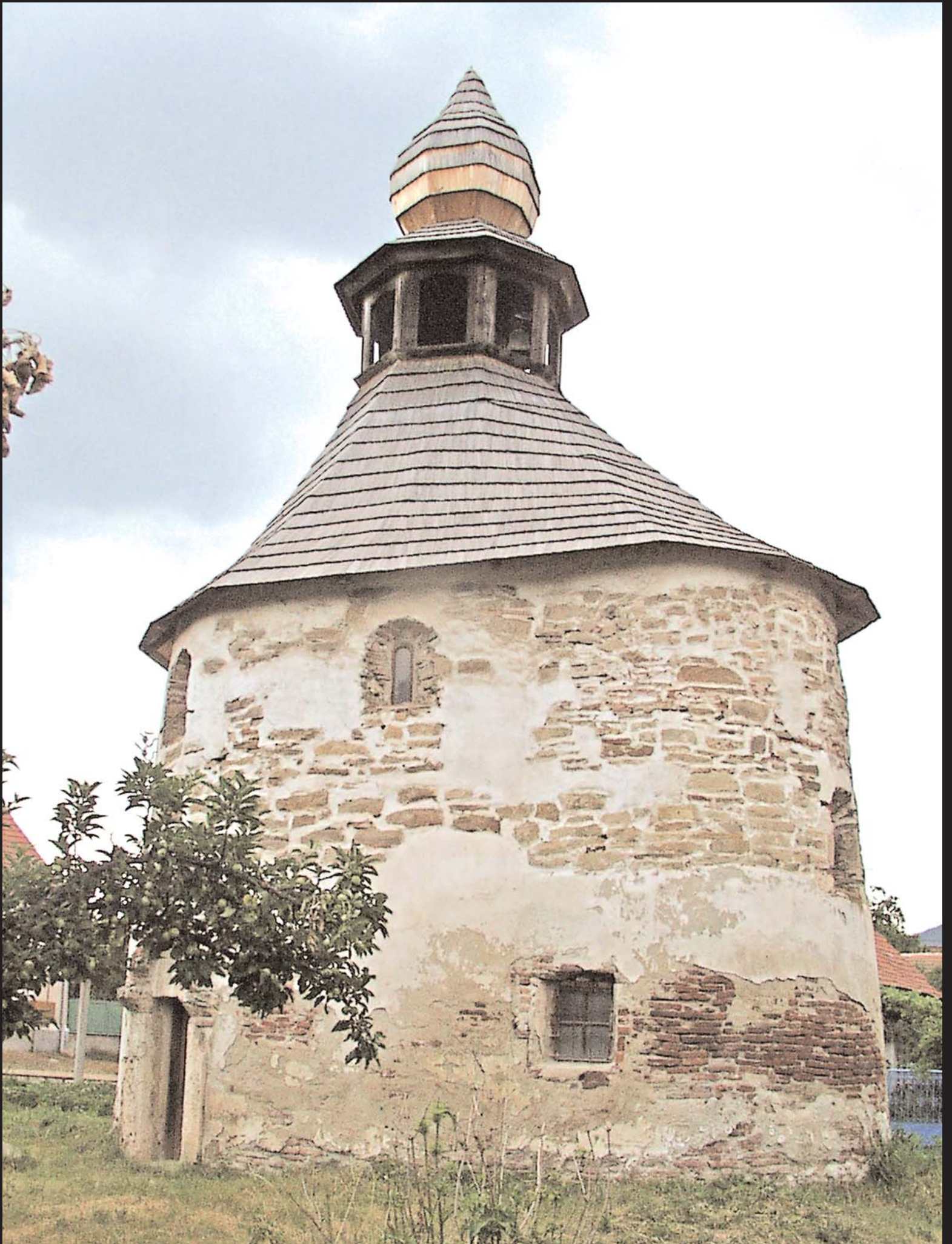
Hajdan a várhoz azonos nevű kis falu is tartozott, melyet védőszentjéről, Szent Adorjánról neveztek el. A várat és a falut, valamint a hozzájuk tartozó uradalmat – a bihari dukátus megszűnése után – a dunántúli származású Geregye nemzetségbeli Pál országbíró alapította. Adorján várát – melyet a korabeli dokumentumok *castrum Adrian*-ként említenek – 1277-ben elfoglalták IV. (Kun) László seregei. A király halála után a vár, a hozzá tartozó birtokkal együtt a Borsa nemzetségbeli Tamás kezére jutott. 1395-ben (Luxemburgi) Zsigmond király Adorján várát Szalárddal együtt Csáky Istvánnak és fiainak adományozta a Temes megyei Csák és Csöze birtokokért, valamint Kövesd váráért cserébe. A Csákyaknak évszázadokig sikerült megőrizniük a várat. Közben hol a törökök, hol Bocskai hajdúi foglalták el átmenetileg, ám a Csákyak mindig visszaszerezték. Utolsó tulajdonosa gróf Csáky Zsigmond tárnokmester volt. A gazdátlanul maradt vár a XVII. század második felében pusztulásnak indult. napjainkra az omladozó épület köveinek, tégláinak jelentős részét széthordták a környékeliek. Ma már csak a donzson északnyugati sarkának nyolc-tíz méter magas falrészlete áll.

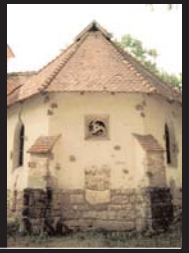
Egy hajdani lőrés a torony falában.

A talapatánál megbontott torony felkiáltójelként mered az ég felé.

ALGYÓGY

Gyógyvizéről híres ősi fürdőváros Szászvárostól tizen-négy kilométerre északra, a Maros jobb partján. Helyén már az ókorban is település állt. A dák *Germisara* (hévíz) a rómaiak idején *Thermae Dodonae* néven vált népszerűvé. A kezdetől királyi birtoknak számító település neve Máté erdélyi vajda 1271-ben kelt adománylevelében bukkan fel először. Az algyógyi birtokot (*possessionis regalis Dyog*) Zsigmond király 1397-ben Iván fiának, Máramarosi Gurzónak adományozta. Hét év múlva azonban visszavette a birtokot és kétfelé osztotta. Egyik felét a Töreki családnak, a másikat Illyei Dénes János nevű fiának adta. A hűtlenné vált Illyei Jánostól 1467-ben Mátyás király elvette a birtokot és dengelegi Pongrácz János erdélyi vajdának ajándékozta. Valószínűleg a Pongrácz család kezdte el az algyógyi Diód várának építését, melyet egy 1476-ban kelt levélben már *castro nostro Dyod*-ként említenek. Az örökös nélküli Pongrácz Mátyás halála után a birtok visszaszállt a koronára. *Castrum Aldyod*-ot II. Ulászló 1501-ben Corvin Jánosnak adományozta, akitől 1504-ben fia, Kristóf örökölte.

Az algyógyi református körtemplom keletről...

...és nyugatról (fent), az egykori római fürdő megmaradt kövei (lent).

Az algyógyi teremtemplom keletről...

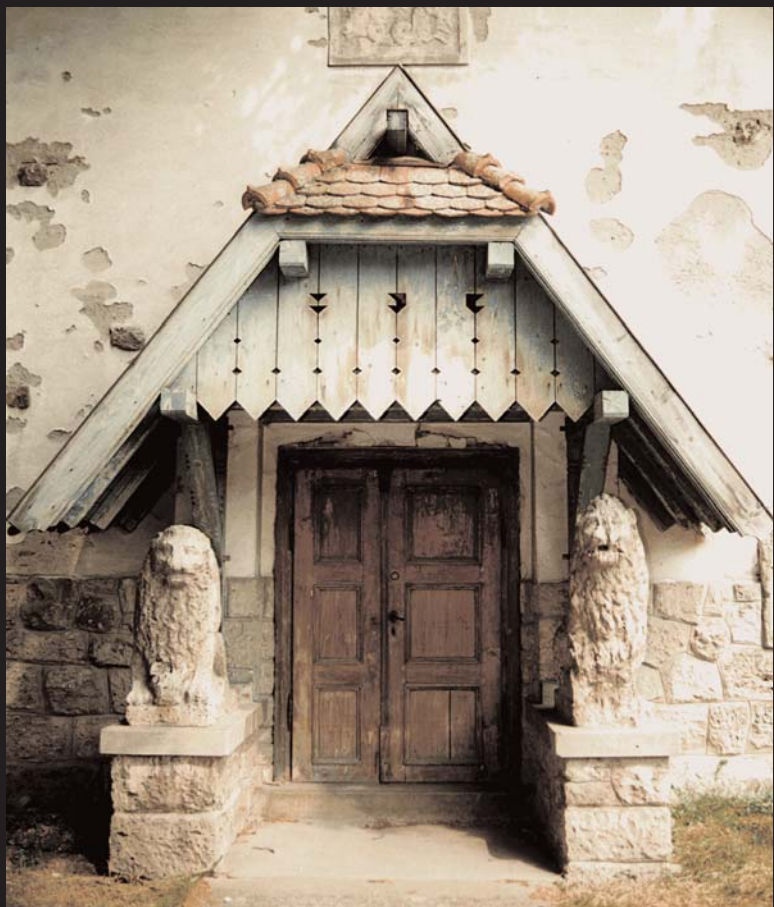

...és nyugatról.

A Corvin Kristóf halálát követő években az algyógyi vár sűrűn cserélte gazdáit. Volt Tarczai János székely ispáné, Radul havasalföldi vajdáé, Podmaniczky János királyi főkamrásé, Szobi Mihályé, majd Basarab havasalföldi vajdáé, végül Kun Lászlóé (nem azonos IV. László királlyal).

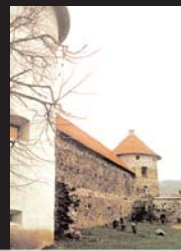
A gyászos emlékű mohácsi csata után I. Ferdinánd elvette Algyógyot a lázadó Kun Lászlótól és malomvízi Kendeffy Jánosnak adományozta. 1559-ben Izabella királyné Algyógyra menekült a törökök elől. A török elfoglalta a várat, de a királynénak sikerült időben elmenekülnie. János Zsigmondnak 1562-ben ostrommal sikerült visszafoglalnia Algyógy várát, melyet aztán leromboltatott. A XVI. század utolsó felében a Kun család visszaszerezte a birtokot. A lerombolt várat azonban nem állították helyre, hanem kőfallal vették körül és kastéllá alakították át. A Kun család tagjai az 1848-1849-es szabadságharcban veszítették életüket.

Református templomok. A ma már zömében román ajkú Algyógyinak két református temploma is van. Mindkettő a település közepén, egy parkszerű, gondozott kertben. Egyik úgynevezett teremtemplom, melyet az 1930-as években átépítettek. Az átalakításkor - megőrzés céljából - beleépítették a hajdani római fürdő köveinek, szobrainak, domborműveinek, illetve a korábbi templom gótikus elemeinek egy részét. Az épületben jelenleg használt ágyakat, heverőket tárolnak. Szomszédságában áll a stílusában szinte egyedülálló Árpád-kori református körtemplom. A zindelytetős kis épület jelentős része szintén a régi római fürdő köveiből készült. Eredetileg katolikus volt, a XVII. században került a református egyház tulajdonába.

A teremtemplom főbejáratát őrző kőoroszlánok.

ALSÓRÁKOS

Egykori híres üdülőhely Kőhalomtól tizennyolc kilométerre keletre, az Olt partján. Alapításának időpontja bizonytalan. Első írásos említése 1377-ből maradt fenn. A dokumentum szerint a környék akkoriban a teremi Sükösd (Sikesd) családé volt. Nagy valószínűséggel korábban is ők birtokolták. Az ő nevükhöz fűződik a viszonylag kis méretű, szabályos négyszög alaprajzú kastély is. A mai erődtés helyén korábban kisebb, reneszánsz stílusú kastély állt, melynek bővítését Sükösd György, mezei kapitány kezdte el 1624-ben. A négy sarokbástya kastély Sükösd György halála után Bethlen János erdélyi kancellár Sámuel nevű fiáé lett. (Bethlen Sámuel kígyós címere ma is látható a kaputorony falán.) Rövid időre Budai Péter szerezte meg, majd visszakerült a Bethlen család tulajdonába. A XVII. században még vizesárok vette körül, amely fölött, a déli oldalon, felvonóhídon át lehetett a kastélyba jutni. Egy korabeli jegyzőkönyv szerint a kastély kapuját akkoriban öt szakállas és egy úgynevezett muskétoly puska védte. Az egész erődtmény védelmét tizenhat szakállas, illetve a már említett muskétoly puska, számos karabély, több hordó lőpor, puska, kanóc és nagy mennyiségű salétrom szolgált. A Rákóczi-féle szabadságharc leverése után az alsórákosi kastély elvesztette harcászati jelentőségét, és az egykor csodálatos szépségű épület gyors pusztulásnak indult. A XVIII. században helyreállították ugyan, de ez csak átmeneti megoldást jelentett. A gazdátlan kastélyból az 1990-es évek elejére csak romok maradtak. Falainak nagy része és az udvarát körülvevő épületek leomlottak, négy sarokbástyája közül is már csak három állt, részben. A kedvező fordulat szerencsére időben érkezett: Az 1990-es évek végén bel- és külföldi segítséggel elkezdődött az épület-együttös helyreállítása.

A kastély nyugati oldala és az egyik sarokbástya.

Az újjáépített sarokbástya és Bethlen Sámuel családi címere.

Az alsórákosi kastély főhomlokzata.

ALVINC

Az alvinci kastély délnyugati sarokbástyájának maradványai.

A középkorban szabad királyi város, ma apró, zömében román ajkú község Déva és Nagyszeben közt, a gyulafehérvári út elágazásánál, szemben a Maros túloldalán elterülő Borberekkel. Alvincet szászok alapították a XII. században. A gyorsan fejlődő, virágzó települést 1430-ban (Luxemburgi) Zsigmond emelte a szabad királyi városok sorába és ajándékozta meg a szász városokat megillető kiváltságokkal. Bethlen Gábor idejében előbb morva és magyar anabaptisták, majd Törökországból menekült bolgárok is megtelepedtek a városban.

A mai község északi határában, ott, ahol a Pián patak találkozik a Marossal, alacsony dombtetőn hatalmas kastély romjai állnak. A várkastélyt, melynek helyén korábban domonkos kolostor állt, Martinuzzi (Fráter) György bíboros építtette. (A pálos szerzetes korának elismert, ám ellentmondásos politikusa volt. Kezdetben Szapolyai János, majd I. Ferdinánd híve.)

Alvincet a mohácsi vész után Szapolyai János Radul, havasalföldi vajdának ajándékozta. A vajdát a törökök megölték, ekkor került a gazdátlan uradalom Martinuzzi tulajdonába, aki a romos kolostor

A kastély kapuja a tető nélküli palotával.

köveiből építtette fel a várat. A négyszögletes alaprajzú, sarkain bástyákkal megerősített erődítést a bíboros vizesárokkkal vette körül. Ám hiába volt az elővigyázatosság, 1551. december 17-én Castaldo megbízásából tucatnyi orgyilkos hatolt be az alvinci várba, ahol hetvenöt kés- és kardszúrással, illetve több puskalövessel megölték a gyanútlan főpapot. Fráter György holtteste több mint két hónapig hevert a gyilkosság színhelyén, 1552 márciusában temették el Gyulafehérváron.

Alvinc is gyakran cserélt gazdát. Volt Báthori Andrásé, Békes Gáspáré, Jósika Istváné, Báthori Gáboré, végül Bethlen Gábor birtokába került. A fejedelem 1617-ben rendelte el az erődítés átalakítását és bővítését. A külföldről hozott építőmesterek egy év alatt csodálatos várkastélyt varázsoltak az omladozó várból. Mindezt úgy, hogy a számos felsőolasz reneszánsz elemmel gazdagon kiegészített, várszerű épület összességében mégis jellegzetesen erdélyi maradt. Alig fejlődött be az átalakítás, 1658-ban tatárok felgyújtották a várkastélyt.

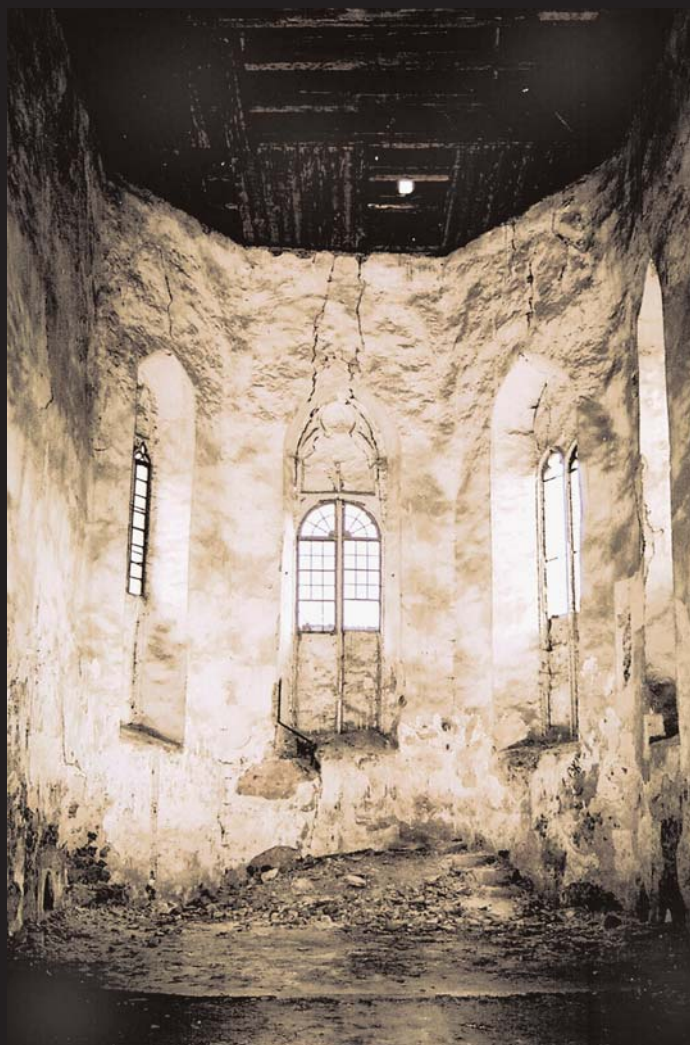
Az erdélyi fejedelemség megszűnése után Alvinc átmenetileg a kincstáré lett. Hosszas huzavona után 1715-ben a gyulafehérvári káptalan szerezte meg a pusztulásnak indult várkastélyt, a hozzá tartozó uradalommal együtt. Az egyház azonnal megkezdte az épület restaurálását. Az évtizedekig tartó felújítás részeként 1733-ban Gergely Sorger, gyulafehérvári püspök impozáns barokk kapura cserélte a vár egyszerű bejáratát. A gyönyörűen helyreállított épület azonban 1792-ben rejtélyes körülmények között kigyulladt és leégett. A XIX. század elejére ugyan már elkészültek a helyreállítási tervek, a munkálatokat mégsem kezdték el.

Apróbb javításokat is csak az 1800-as évek közepén végeztek rajta, miután Alvinc a Kemény család tulajdonába került. (1849. február 12-én Bem József tábornok fényes győzelmet aratott Alvinc határában az osztrákok fölött.) A híres regényíró és publicista, Kemény Zsigmond (1814-1875) halála után a várkastély végleg pusztulásnak indult. Ma már csak néhány omladozó falrész és beomlott boltív sejteti hajdani szépségét.

Református templom. A várkastélytól alig kétszáz méterre a XIII. században épült templom romjai állnak. A pusztuló épületet telente juhakolnak használják a Nagyszeben környéki juhászok.

Az alvinci kastély palotaépülete az udvar felől.

A XIII. században épült templom jelenlegi állapota. (fent és lent).

APÁCA

Az apácai vár romjai a négy égtáj felől.

Apró, többségében magyar ajkú barcasági település Brassótól harminchét kilométerre északra, az Olt jobb partján. (Az apácaiakat evangélikus vallásuk miatt a környékbeliek „magyar-szászoknak” csúfolták.) Itt született Apáczai Csere János, a gyulafehérvári kollégium híres professzora, a Magyar Encyclopaedia szerzője. A kisközség keletkezésének pontos időpontja ismeretlen. Egyes feltételezések szerint I. (Nagy) Lajos király alapította, más vélemények szerint már jóval korábban létezett. Nevét valószínűleg hajdani apácakolostor lakóiról kapta. A települést, amely a hozzá tartozó birtokokkal korábban a töröcsvári uradalomhoz tartozott, Mátyás király a Bölöni, illetve a Szentgyörgyi Forró családnak adományozta. Mivel a vár nem szerepelt a donációs levélben, feltehetően továbbra is királyi kézben maradt.

Az apácai várat a székely határőrök építették. Eredetileg Feketevárnak hívták, jelenlegi nevét később kapta. A török időkben gyakran megtámadták, ezért folyamatosan erősítették, bővítették. A korabeli leírások szerint lakótornya a XVI. században már négy emelet magas volt. A Forró családot 1531-ben Szapolyai János erősítette meg birtokában. A vár pusztulásának körülményei nem ismertek. Valószínűleg a törökök rombolták le. Mára csak egy nyolc-tíz méter magas, húsz méter hosszú, enyhén ívelt U-alakú falrész maradt belőle, a községtől néhány száz méterre északra, az Ürmösre vezető út baloldalán.

APOLD

Szász alapítású, ma már zömében román ajkú község Segesvártól tizenöt kilométerre délre, a Segesd-patak völgyében (Nem tévesztendő össze a Nagyszeben és Szászsebes között elterülő Nagy- és Kisapolddal.) Az *Apold* elnevezés 1309-ben, a segesvári püspökség és néhány szász egyházközség között folyó tizedper iratai közt, a felperes Nikolaus von Apoldia nevében bukkan fel először. A lakossági arány változása a település nevét is megváltoztatta, mert Hunyadi János kormányzó 1446-os látogatásakor már Trapoldként említették. A segesvári püspökséghez tartozó településnek 1500-ban saját iskolája és malma volt. Akkortájt kilencvenhárman lakták: nyolcvankilenc gazda és négy juhász.

A szépen fejlődő szász településre 1658-ban török csapatokat kvártélyoztak be. Néhány évtized múlva tűzvész pusztította el a házak többségét, ezért 1694-ben elengedték a falu adóját. 1797-ben ismét nagy tűzvész pusztított Apoldon, csak a templom és néhány lakóépület maradt épen. A leégett házakat újjraépítették és az időközben községgé terebélyesedett település 1830-ban évi két alkalomra szóló vásártartási jogot kapott a szászoktól.

Az apoldi evangélikus erődtemplom két tornya.

Az erődtemplom az országútról (fent), átjáró az udvari torony alatt (lent).

Az 1848-49-es szabadságharc nem érintette Apoldot, de 1872-ben újabb tűzvész okozott jelentős pusztítást a helybelieknek. A valódi felvirágzást azonban a Segesvár és Szászágota között 1898-ban megépült keskeny nyomtávú vasútvonal beindítása hozta el Apold számára.

Az erődtemplom. Az impozáns apoldi erődtemplom a település közepén emelkedő hegykúpról uralja a környéket. Helyén korábban egy XIII. században épült, torony nélküli bazilika állt, melyet a XV. században alakítottak át késő gótikus stílusú csarnoktemplommá. Ekkor emelték a harangtornyot is. A XVI. század első felében, 1504 és 1529 között a templomot kettős falgyűrűvel vették körül. A külső, támpillérekkel megerősített, három-négy méter magas falat lőrésekkel látták el. Az átalakítás során a harangtornyot is megmagasították és szintén lőrésekkel látták el, a belső falat pedig tornyokkal, bástyákkal erősítették meg. Ebben az időben készült a kaputoronynak számító Haferturm, vagyis Zabos-torony, a Wisserturm, azaz Fehér-torony. A várőr az úgynevezett Iskola-toronyban (Schulturm) lakott. Az épületegyüttest először 1611-ben, majd 1634-ben renoválták. A harangtorony óráját 1723-ban említik először. A sajátos módon az oltár fölé elhelyezett orgonát a kor híres orgonaépítője, Johann Theis készítette 1821-ben. A templomot 1910-ben újrafedték.

Az erődtemplom belső udvarának kaputornya.

A templom oltára, fölötté az orgona (fent), az egyik oldalbejárat (lent).

Felhasznált irodalom

- Balázs Imre József, Beke György, Beszédes Valéria:** Magyar Történelmi Városok. Budapest, Magyar Könyvklub, 2001.
- Balogh Jolán:** Az erdélyi renaissance. I. 1460-1541 Kolozsvár, 1943.
- Biró József:** Erdély művészete. Hasonmás kiadás, Budapest, 1989. Dovin Művészeti Kft. Eredeti kiadása: Budapest Singer és Wolfner., 1941.
- Csorba Csaba:** Regélő váraink, Bp. 1993. Hatágú Sípalapítvány, Bp. 1997. Magyar Könyvklub
- Csorba Csaba:** Vártúrák kalauza III.: Vártúrák Csehszlovákiában és Romániában. Bp., 1983.
- Dávid László:** A középkori Udvarhelyszék művészeti emlékei. Bukarest, 1981.
- Entz Géza:** Erdély építészet a 14-16. században. Kolozsvár, 1996.
- Gaali Zoltán:** A székely ősvárak története, mondája és legendája. Hasonmás kiadás Bp., 1993., Makkay Zoltán Könyvkiadó Vállalata
- Gyöngyössy János, Kerny Terézia, Sarudi Sebestyén József:** Székelyföldi vártemplomok. Budapest, 1995.
- Hankó Vilmos dr.:** Székelyföld. Lampel Róbert Könyvkereskedése Budapest, 1896. Hasonmás kiadás Laude Kiadó 2000.
- Hegedűs Géza:** Körösparti metropolis: Nagyvárad legendáriuma. Budapest, 1999., Palatinus (Várad, villanyváros)
- Jakab Elek - Szádeczky Lajos:** Udvarhely vármegye monográfiája. Budapest, 1901.
- Jánosfalvi Sándor István:** Székelyhoni utazás a két Homoród mellett. I-II. Kolozsvár., 1942.
- Kelemen Lajos, Bálint István János:** Kolozsvár, Budapest, 1989. Polygon Könyvkiadó, (Transylvania Képeskönyvek 1.)
- Kiss Gábor:** Erdélyi várak, várkastélyok, Budapest, 1990., Panoráma (Utazások a múltban és a jelenben.)
- Kolba Judit, Alexandru Sasianu (szerk.):** Szent László és városa: 1192-1992, Budapest, 1992., Officina Nova
- Kós Károly:** Erdély: Kultúrtörténeti vázlat. Hasonmás kiadás Budapest, 1988. Szépirodalmi Könyvkiadó, Eredeti kiadása: Kolozsvár: Erdélyi Szépművészeti Céh, 1934.
- Kós Károly:** Régi Kalotaszeg. Bp., 1988., Műszaki Könyvkiadó (Régi Magyarország.)
- Kövári László:** Erdély régiségei és történelmi emlékei, Stein János M. Kir. Egyetemi Könyvkereskedése Kolozsvár, 1892. Hasonmás kiadás, 1999. Metropolis
- Mátyás Vilmos dr.:** Utazások Erdélyben. Budapest, 1981. Panoráma, Budapest, 1990. Panoráma (Panoráma „mini” útikönyvek.)
- Szacsvay Imre:** Erdélyi utakon: Élő szép hagyomány. 1-3. kötet, Budapest, 1988, Kosuth Nyomda
- Szánthó János:** Szent László városa Várad: Helytörténeti vázlat. Sepsiszentgyörgy, 1992., Castrum Könyvkiadó
- Szentpétery Tibor - Kerny Terézia:** Az Olttól a Küküllőig Erdélyi szász erődtemplomok. Budapest, 1990. Officina Nova
- Szőnyi Ottó:** Régi magyar templomok. Reprint kiadás Budapest, a Műemlékek Országos Bizottsága és a Magyar Könyvbarátok közös kiadása
- Vofkori László:** Székelyföld utikönyve I-II. Budapest, 1998. Kartográfia Kiadó

Tartalomjegyzék

Előszó.....	5
Adorján vára.....	6
Algyógy.....	8
Alsórákos.....	11
Alvinc.....	12
Apáca.....	14
Apold.....	15
Aranyosgerend.....	18
Aranyosmeggyes.....	22
Árkos.....	24
Barcarozsnyó.....	28
Bonchida.....	28
Bálványos.....	31
Berethalom.....	32
Bethlenszentmiklós.....	36
Bólya.....	40
Bonchida.....	46
Borberek.....	49
Borosbenedek.....	52
Borosjenő.....	56
Boroskrakkó.....	58
Bögöz.....	61
Bözödújfalú.....	64
Brassó.....	66
Csákigorbó.....	70
Csákvár.....	73
Csíkdelne.....	74
Csíkkarcfalva.....	78
Csíkménaság.....	79
Csíkrákos.....	82
Csíkszenttamás.....	84
Csíkszereda.....	86
Déva.....	88
Dézna vára.....	92
Egeres.....	94

Erdőd.....	96
Fenes: Bélavár.....	100
Fogaras.....	102
Földvár.....	105
Gelence.....	108
Gyergyóditró.....	112
Gyimes vára.....	116
Gyulafehérvár.....	118
Homoróddaróc.....	122
Ikavár.....	125
Kaplyon.....	126
Kelnek.....	129
Kerc.....	132
Kerelőszentpál.....	135
Keresd.....	138
Kőhalom.....	144
Körösszeg.....	146
Küküllővár.....	148
Léta vára.....	150
Magyarózd.....	152
Magyarvalkó.....	155
Marosvásárhely.....	158
Marosvécs.....	162
Mezőtelegd.....	164
Nagyszalonta.....	168
Nagyvárad.....	170
Óradna.....	176
Prázsmár.....	179
Sebesvár.....	182
Segesvár.....	184
Sepsikálnok.....	188
Sepsiköröspatak.....	193
Solymos.....	196
Sólyom.....	198
Sólyomkő vára.....	200
Somkerék.....	203
Szárhegy.....	204
Szászfehéregyháza.....	208

Szelindek.....	210
Székelyzsombor.....	214
Szilágysomlyó.....	217
Torockó / Torockószentgyörgy.....	220
Törcsvár.....	224
Vajdahunyad.....	228
Vargyas.....	234
Világos vára.....	238
Vöröstorony.....	242
Zeykfalva.....	244
Felhasznált irodalom.....	249

